

IVAN ČESMIČKI – JANUS PANNONIUS (550. obljetnica rođenja)

Među hrvatskim pjesnicima latinskog izraza, koji su se svojim književnim radom svrstali u istaknute predstavnike evropskog humanizma, jedno od najznačajnijih mjesta pripada Ivanu Česmičkom.

Prema prezimenu Česmički neki zaključuju da se rodio u Česmici kraj Čazme, premda sam Ivan u jednoj pjesmi navodi kao svoj zavičaj neko mjesto blizu utoka Drave u Dunav. U svakom slučaju bio je rodom iz tadašnje Slavonije, kako to potvrđuje i njegov latinizirani nadimak *Pannonius*. Kad se počeo baviti poezijom, promijenio je, kako sam kaže u jednom epigramu, iz pjesničkih razloga svoje ime Ivan, lat. *Johannes* u lat. *Janus*.

Rodio se 29. kolovoza 1434, a u 13. godini nosio ga je njegov ujak, također poznati humanist Ivan Vitez od Sredne, u Italiju na školovanje kod glasovitog učitelja Giovannija Guarina u Ferraru. Tu je proboravio sedam godina, a zatim je prešao u Padovu gdje je nakon četverogodišnjeg studija stekao doktorat kanonskog prava. Vrativši se u Ugarsku, postaje 1459. pečujski biskup, a 1469. imenovan je zajedno s Ivanom Thuzom slavonskim banom. Kao sudionik propale urote protiv kralja Matije Korvina, koju je vodio Ivan Vitez od Sredne, bježi u Hrvatsku i sklanja se kod Thuzza u Medvedgradu, ali tu uskoro i umire 30. studenog 1472.

116

Već u Guarinovo školi ističe sa svojom darovitošću i postaje jedan od njegovih najboljih učenika. Svladavši odlično latinski i grčki jezik počeo je u 16. godini pisati epigrame. Vrativši se u Ugarsku, nastavio je s pjesničkim radom i ubrzo postao jedan od najpoznatijih pjesnika svoga vremena. Razapet je s jedne strane između državnčkih dužnosti na dvoru Matije Korvina, koje mu u surovoj sredini teško padaju, i slaba zdravlja, koje mu se pogoršava kad prati kralja na ratnim pohodima, te s druge strane između svoje suptilne pjesničke prirode i čežnje za Italijom, te sjećanja na mladenačke godine i na društvo brojnih prijatelja osobito pjesnika. Sve je to našlo odraza u velikom dijelu njegove poezije, kako u izboru tema tako i u njenu karakteru.

Pjesnički opus Ivana Česmičkog, sav na latinskom jeziku, sačinjavaju pjesme pisane u heksametru, tzv. *Heroica*, 2 knjige elegija pisanih u elegijskom distihu, 2 knjige epigrama spjevanih u elegijskom distihu, falečkom hendekasilabu, jampskom senaru, holijambu, heksametru i sapfičkoj strofi, te prijevodi s grčkoga Demostena, Plutarha, Plotina i Homera.

Među *Heroikama* ističu se dva panegirika, pjesničke forme omiljene u doba humanizma, jedan učitelju Guarinu, drugi prijatelju Marcellu. Česmički je ovdje još manje pjesnik a više dobar učenik klasičnih pjesnika i njihove elokvencije.

U elegijama, međutim, izlazi na vidjelo pjesnikova prava priroda. Dok se u onima pisanima u mladenačkom dobu, još vide klasični uzori, u kasnijim elegijama, koje

i nadalje obiluju reminiscencijama na antiku i ne zatomiuju klasičnu pjesnikovu erudiciju, izvorni osjećaji izbijaju u prvi plan, oblikovani živom fantazijom, suptilnom osjećajnošću i na nekim mjestima snažnim realističnim opisima. To je elegija povodom smrti majke Barbare, zatim one elegije u kojima govori o svojoj bolesti što ga obuzima u ratnom taboru pune groze spram surovosti ratovanja, sjete i čežnje za mirnim životom i žalovanja za nedovršenim pjesničkim djelom. Istog su melankoličnog raspoloženja i, po sudu mnogih, najbolje elegije *Snu* i *Svojoj duši*. Česmičkoga su najranije proslavili njegovi epigrami, kojima je i današnjem čitaocu najbliži. Povodeći se za svojim velikim uzorom, rimskim epigramatičarom Marcijalom, osobito u mladenačkim opscenim epigramima, Česmički varira najrazličitije teme uzete iz suvremenih zbivanja. Epigrami su namijenjeni prijateljima iz vremena pjesnikova školovanja u Italiji, ličnostima iz tadašnjeg političkog života, osobama na ugarskom dvoru, a mnogi su upućeni i fiktivnim licima. U njima se ogleda slika onoga vremena, britkom se satirama i ironijom šibaju znani i neznani mediokriteti, a ima ih i dosta u kojima pjesnik, kao i u elegijama, iznosi svoje intime osjećaje, pa pohvale kralju, epitafe suvremenicima i sl.

Janus Pannonius svojim je pjesničkim djelom bio u velikoj mjeri ispred svoga vremena. Nemajući ni pravih prethodnika ni nasljednika, živeći u sredini koja je duhom još pripadala srednjem vijeku, on se snagom svoga pjesničkog talenta uspio uvrstiti u red onih humanista koji su u evropskim razmjerima bili lučonoše jedne nove ideje i jedne nove kulture.

117

Damir Salopek